

'Oresteia' begraven onder woordenstroom

Theater

Oresteia van Aischylos door Toneelgroep Amsterdam en NTGent, regie Johan Simons. Stadsschouwburg Amsterdam, 25 november. Tournee.

Orestes zit op de grond, een bodem van gebarsten klei. Vijf dode lichamen liggen om hem heen. Het zijn de slachtoffers van een keten van wraakmoorden door zijn vader Agamemnon aangericht. En die hijzelf zal volbrengen. Dan verschijnt de godin Athena ten tonele en doet Orestes zijn verhaal – de doden krijgen stemmen.

Oresteia (548 v.Chr.), geschreven door Aischylos, is de oudste overgeleverde theatertekst. Een trilogie over de allesvernietigende oerkracht van de wraak. Het verhaal is eenvoudig, de poëtische taal waarmee Aischylos het vertelt monumentaal en vol van dubbelzinnigheden. Soms zelfs hermetisch. Een bewerking die trouw blijft aan de woorden van de originele tekst vraagt dan ook een lang aangehouden en geconcentreerde blik van de toeschouwer en tevens flink wat denklust.

Voor deze *Oresteia*, een coproductie van NTGent en Toneelgroep Amsterdam in regie van Johan Simons, heeft Herman Altena een nieuwe vertaling gemaakt en daarbij getracht zo min mogelijk concessies te doen aan het origineel. Uitgesponnen en gecompliceerde zinsconstructies zijn het resultaat. Simons heeft er daarnaast voor gekozen om het koor te schrappen en alle koorzangen in de monden van de personages te leggen. Een gevolg van deze keuze is dat Iphigeneia (Elsie de Brauw), als personage afwezig in het origineel, nu een ook stem heeft gekregen.

In de eerste twee delen ontrafelt zich langzaam Orestes' tragische familiegeschiedenis. Zijn vader Agamemnon (Pierre Bokma) offert zijn eigen dochter Iphigeneia voor de godin Artemis. Klytaimnestra (Marieke Heebink) wrekt haar kind door Agamemnon en zijn minnares Cassandra te vermoorden. Orestes tenslotte, aangespoord door Apollo en zijn zus Elektra (Halina Reijn), wrekt op zijn beurt zijn vader. Hij doodt zijn moeder en haar minnaar Aigisthos (Hans Kesting).

Het mechanisme van de wraak slaat hier onverbiddelijk toe. Een vicieuze cirkel van geweld waarvan heel de mensheid ten onder lijkt te gaan. Maar in het derde deel wordt deze kracht door Athena (Chris Nietvelt) verbroken. Ze spreekt Orestes (Aus Greidanus

jr.) vrij. Oude waarden moeten plaats maken voor nieuwe – oude goden moeten de jonge naast zich dulden. Dit leidt tot de oprichting van een nieuwe orde. Het begin van de democratische rechtstaat.

Even minimalistisch als het verhaal is de scenografie. Het podium – platen van hard geworden klei – is naar voren verplaatst en ligt boven op de eerste rijen van de schouwburg. Daarop staat een glazen kooi – het koninklijk paleis. Deze kooi wordt tijdens de voorstelling onder het toezien oog van Athena stukje bij beetje afgebroken door toneelmedewerkers met ladders en boormachines. Er blijft niets over.

Door het publiek heen loopt een soort catwalk, bestemd als aanlooproute voor de goden, Apollo (Han Kerckhoffs) en Athena, en Cassandra, de zieneres die door niemand wordt geloofd – een mooie rol van Betty Schuurman.

Ondanks deze extreme vormgeving zijn fascinerende beelden helaas schaars. Slechts een enkele keer is het raak. Als Agamemnon, ingegraven in een berg glibberige klei, herrijst uit zijn graf. Als Pylades (Eelco Smits) opeens sigaretten begint uit te delen. Of als de wraakgodinnen, geheel ingesmeerd met natte klei, in de laatste scène Athena belagen. Maar te vaak blijft het bij ongeïnspireerd en letterlijk modder gooien. Te vaak is het alleen de acteur met een monoloog. En dan worden we telkens weer geconfronteerd met de ondoordringbaarheid van die taal. Er is geen ontsnappen aan.

Ondanks alle opgelegde beperkingen en artistieke keuzes, valt er soms te genieten van schitterend acteerwerk. Chris Nietvelt is als de majestueuze Athena een kracht waarmee niet te spotten valt. Een uitzinnige Marieke Heebink geeft de woedende Klytaimnestra ook een ingetogen kant mee. Samen met Elsie de Brauw is zij in het laatste deel ook een van de twee wraakgodinnen. Kruipend en rollend door de modder, dagen ze Athena uit en beschimpen ze Orestes die ter veroordeling staat voor zijn moord. Het levert een krachtig beeld op.

Maar ook dit beeld wordt tenslotte begraven onder een onstuitbare woordenstroom. De langgerekte monologen en dialogen blijven elkaar opvolgen. We moeten blijven luisteren naar zinnen zonder einde, waarvan de betekenis nauwelijks meer kan boeien. De beelden die we daarbij te zien krijgen, zijn te vaak niet in staat om te prikkelen. Zo verandert de voor-

stelling in een modderpoel van woorden.

Vincent Kouters

